

MEDIÁCIA

Schavel Milan

Mediácia, je pojem, ktorý už naša spoločnosť pravdepodobne pozná. Jej uplatňovanie v spoločenskej praxi od začiatkov deväťdesiatych rokov minulého storočia môžeme na Slovensku pozorovať najmä v riešení sporov a konfliktov v mimosúdnom vyjednávaní. V súvislosti so sociálnou prácou sa mediácia, ako jej metóda charakterizuje vo viacerých odborných časopiseckých, ale aj monografických príspevkov autorov z oblasti sociálnej praxe a vzdelávania v sociálnej práci (napr. Labáth, 2004, 2006, Storoška, 2008, Schavel – Oláh, 2010, Ondrušek Lábáth – Tordová, 2008, Strieženec, 1996, Pružinská, 2003, 2004, 2007 a pod.). Prínosom pre využitie mediácie v sociálnej praxi bolo aj prijatie novely zákona č. 305/2005 o sociálnoprávnej ochrane a sociálnej kuratele. Mediácia sa v poslednom období stáva aj samostatným akreditovaným odborom v bakalárskom stupni vysokoškolského štúdia a stáva sa v poslednom období aj metódou sociálnej práce v činnostiach sociálneho pracovníka.

Z histórie mediácie

Niekoľko skromných dostupných zdrojov poukazuje na využitie mediácie už v staroveku a následne aj stredoveku. Mohli by sme spomenúť riešenie sporov

v komerčných sporoch u feníčanov alebo v babylonskej ríši. Zachované Konfúciove spisy v starej Číne, ako ďalej uvádza napr. Holá (2003) poukazujú na riešenie konfliktných situácií na podobnom princípe na akom sa v dnešnej dobe uplatňuje aj mediácia. Podobne aj v starovekom Grécku malo svoje miesto mimosúdne riešenie sporov prostredníctvom funkcie rozhodcu. Takáto prax sa postupne uplatňovala aj v Rímskej ríši, neskôr sa mediácia postupne včleňovala do trestného práva, prínosom bolo obdobie Justiniána, v trestnom konaní sa uplatňovali prvky mediácie najmä v súvislosti s náhradou škody medzi poškodeným a obvineným. Zahnaš (2001).

Rupcová (2004) upozorňuje, že o rozvoj mediácie sa zaslúžili v prostredí Ameriky v prvej polovici dvadsiateho storočia najmä čínski a židovskí prist'ahovalci. Postupne sa vplyvom anglosaského právneho systému rozšírila mediácia aj do ďalších krajín Európy.

Pojem mediácia

Slovo mediácia má niekoľko definícií ale všetky majú spoločné črty ktoré môžeme integrovať do pojmov :

- riešenie konfliktov,
- využitie tretej strany,
- mimosúdne riešenie sporu.

Z lat. slova „medius“ môžeme odvodiť slovenský preklad ako : nerozhodný, nestranný, neurčitý. Aj zákon

č. 420/2004 Z.z. o mediácii definuje mediáciu ako mimosúdnu činnosť, pri ktorej osoby, ktoré sa zúčastňujú na mediácii pomocou mediátora riešia spor, ktorý vznikol z ich zmluvného vzťahu alebo z iného právneho vzťahu. V trestnoprávnej oblasti je mediácia chápaná ako mimosúdne sprostrdkovanie riešenia sporu medzi poškodeným a obvineným. Mediácia sa vykonáva len za súhlasu poškodeného a obvineného.

Holá (2003) uvádza definíciu podľa Scanlona nasledovne : „Mediácia je flexibilný, dobrovoľný spôsob riešenia konfliktov, ktorý využíva tretiu neutrálnu stranu - mediátora k uľahčeniu jednania a riešenia problému“. Je to jednoduchá a výstižná definícia, ktorá sa v podobných obmenách vyskytuje pri tvrdeniach rôznych autorov.

Základné princípy pri uplatňovaní mediácie

Mediácia je riešenie sporov pomocou tretej nezávislej strany. Aby sa tieto strany stretli a konflikt sa začal riešiť, jednou z podmienok a princíпов mediácie je dobrovoľnosť. To, že sa strany rozhodnú, a teda aj dohodnú riešiť konflikt takouto formou, je už určitou dobrovoľnou dohodou. Je to prvý krok smerujúci k dosiahnutiu cieľa. Tento krok ale nemôžeme považovať za dobrovoľný, ak je niektorá zo strán k takejto alternatíve donútená okolnosťami, alebo nejakým direktívnym príkazom.

V procese mediácie patrí určite k základným princípom dôvernosť, to znamená, že všetky fakty, údaje

a informácie zostávajú dôverné, pokiaľ sa strany nedohodnú inak. Dôvernosť je zabezpečená ústnou alebo písomnou dohodou zúčastnených. Môže sa riadiť zásadami bežnými v danej organizácii alebo vlastnými ustanoveniami sporných strán. V niektorých prípadoch je však povinnosťou mediátora oznámiť príslušným úradom určité informácie, týkajúce sa mediačného procesu. Týka sa to napríklad prípadov, pri ktorých môže dochádzať k zneužívaniu detí či k inej závažnej trestnej činnosti a mediátor má povinnosť chrániť záujmy aj tej osoby, ktorá sa na danom konflikte či mediačnom procese vôbec nezúčastňuje. Aby bol proces úspešný, musia si obe strany dôverovať a tiež musia dôverovať mediačnému pracovníkovi, ktorý bude viesť mediačnú komunikáciu. Je nevyhnutné, aby verili v jeho objektívny a nestranný náhľad na vec, aby verili, že nie je voči stranám predpojatý a že je schopný viesť takýto proces. Strany si mediátora vyberajú dobrovoľne a overujú si ho už na začiatku mediácie. Avšak predpokladom k úspešnému zakončeniu celého priebehu mediácie je tiež dôvera medzi zúčastnenými stranami konfliktu. (Holá, 2003).

Predpokladom a zároveň aj súčasťou procesu mediácie by mala byť kooperácia. Strieženec (1996) definuje kooperáciu ako súčinnosť, spoluprácu, spolupôsobenie na určitých sociálnych aktivitách. Je vyjadrením bezprostrednej ľudskej činnosti, vzájomnej závislosti a súvislosti, ideového určenia účelu. Voľne povedané kooperácia je určitou spoluprácou a za

spoluprácu môžeme pokladať už to, že sporiace strany sa na takejto forme riešenia sporu vzájomne dobrovoľne dohodli. Výsledkom procesu mediácie by mala byť kooperácia preto, lebo ich súperiaci vzťah sa tým mení na spolupracujúci a vďaka tomu tak zúčastnení dôjdu k spoločnému cieľu. Dobrá kooperácia, a teda aj spolupráca sú dôležité pre komunikáciu a vzájomné porozumenie, čo významne ovplyvňuje mediačný proces.

Medzi základné princípy pri uplatňovaní mediácie môžeme zaradiť aj orientáciu na budúcnosť – teda na riešenie a vytvorenie priestoru pre optimálne fungovanie jedinca. Obaja aktéri mediačného procesu spolu s mediátorom hľadajú optimálne možné riešenie orientované na budúcnosť, ako predpoklad možnej zmeny. Mediácia v sebe skrýva obrovskú výhodu procesu odhaľovania a pochopenia vzájomných odlišností v názoroch, postojoch, povahách, spôsoboch myslenia alebo spracovania informácií. Tento vzájomný, postupný súlad orientuje účastníkov k vzájomnému pochopeniu a zblížovaniu v predtým antagonistických, prípadne nepriateľských postojoch. Pre mediáciu je významným princípom nestrannosť mediátora. Bez uplatňovania tohto princípu je len ťažké dospieť k riešeniu problému a viesť celý mediačný proces k spokojnosti oboch aktérov. Vyspelosť mediátora sa potvrdzuje práve na tomto princípe. Dobrým predpokladom nestrannosti je predovšetkým osobnostná zrelosť, ale aj schopnosť empatie, hĺbka sebaznania,

komunikačné zručnosti, ochota pomáhať a pod. Účastníci mediácie a taktiež aj mediátor preberajú za riešenie problému určitú mieru zodpovednosti. Účastníci – klienti sa sústreďujú na obsah, preberajú zodpovednosť za vecnú stránku. Mediátor je neutrálny, nehodnotí vecnú stránku problému a preberá zodpovednosť za dodržiavanie procesu a princípov v mediácii, sleduje dodržanie cieľa ktorý bol formulovaný ako určitá objednávka účastníkov mediácie.

Cieľ mediácie by mal viesť k dosiahnutiu spokojnosti účastníkov - klientov. Vymedzenie cieľov mediácie je rôzne, najčastejšie sa objavujú tvrdenia, ktoré formulovala Holá (2003) do týchto základných cieľov :

- zvládnutie konfliktnej situácie,
- pomoc klientom, aby pochopili svoju vlastnú situáciu,
- pomôcť klientom aby pochopili samotný problém, rôzne aspekty redukovali na úroveň, ktorá vytvára predpoklad pre riešenie problému,
- poskytnúť klientom model pre možné riešenie problému,
- podporovať kooperatívnosť, akceptované prejavy v správaní a tým podporovať zlepšenie vzájomných vzťahov,
- umožniť klientom spoločný pohľad na problém,
- podporovať klientov v riešení a mobilizovať ich schopnosti,

- podporovať vzájomnú komunikáciu, prvky aktívneho počúvania ,
- vytvoriť rámec pre akceptovateľnú dohodu, ktorá je prijateľná pre obe strany.

Najdôležitejším cieľom je spokojnosť oboch strán s vyriešením problému a spôsobom akým k tomuto vyriešeniu dospeli.

Mediácia má byť procesom, v ktorom sa hľadajú nové alternatívy, možnosti a riešenia. Objavovanie nových súvislostí a poznatkov dáva mediátorovi aj klientom možnosti ako nájsť ďalšie varianty k vyriešeniu nepriaznivej situácie. (Schavel – Oláh, 2010).

Prostredníctvom mediácie je možno riešiť nasledujúce druhy sporov :

- Občianskoprávne spory.
- Spory z obchodných záväzkových vzťahov.
- Pracovnoprávne vzťahy.
- Rodinnoprávne spory.

V záujme efektívneho uplatnenia mediácie v praxi je dôležitý postup, ktorý mediátor uplatní , v tomto prípade hovoríme o mediačnom procese. Tento proces sa môže v rôznych mediačných konaniach odlišovať, závisí predovšetkým od prístupu mediátora. V zásade môžeme hovoriť o nasledujúcich fázach mediačného procesu.

Samotnému začiatku mediácie predchádza tzv. prípravná fáza, ktorá pozostáva z nasledujúcich krokov:

- Všetky strany v spore musia prejaviť záujem o riešenie svojho sporu a vyhľadať mediátora alebo mediačné centrum.
- Strany vystupujúce v mediácii sú povinné uzatvoriť dohodu o riešení sporu mediáciou.
- Uvedená dohoda musí byť následne uložená v notárskom registri s úradne overenými podpismi účastníkov. Momentom registrácie prestávajú plynúť premlčacie a prekluzívne lehoty.

Po absolvovaní prípravnej fázy nasleduje samotný mediačný proces, ktorý pozostáva z nasledujúcich krokov :

- Predstavenie mediátora a účastníkov mediácie, navodenie príjemnej a neformálnej atmosféry.
- Objasnenie mediačného procesu a poučenie účastníkov mediácie. Neprerušovaný čas, v ktorom každá zo strán sporu objasní svoje „videnie“ podstaty sporu, uvedie aké sú jej záujmy a čo pokladá za podstatné.
- Identifikácia problému.
- Návrhy riešení.
- Vyhodnocovanie návrhov.
- Uzatvorenie dohody.
- Písomné vyhotovenie dohody a podpis účastníkov.
- Záver a poďakovanie.

V prípade úspešného priebehu mediačného konania je jeho výsledkom uzatvorenie dohody o vyriešení sporu mediáciou. Ak je obsah dohody vyvážený „sporiace strany ju budú dodržiavať. Ak by obsah dohody nebol vyvážený a nezohľadňoval by záujmy všetkých strán v spore hrozí , že dohoda nebude naplnená a jedna alebo všetky strany ju nedodržia.

Mediácia však môže ukončená i iným spôsobom. Ak sa nepodarí dosiahnuť dohodu , sporné strany sa dohodnú s mediátorom o ukončení mediácie. Mediačný proces môže byť ukončený i jednostranným vyhlásením jednej zo sporných strán o tom, že mediácia je skončená.

Mediácia a sociálna práca

Zmeny v spoločnosti, ktoré menia neustále sociokultúrne podmienky v spoločnosti ovplyvňujú vývoj, ktorý zároveň vplýva na každý typ spoločnosti a typ ľudí inak. Keďže každý má svoj vlastný názor a snaží sa ho presadiť, život sa bez starostí, problémov a konfliktov nezaobíde. Poznáme konflikty veľké, pri ktorých zanikli veľké civilizácie a poznáme konflikty malé, s ktorými sa stretávame na každom kroku. Pri riešení sociálnych problémov klientov v oblasti napr. nezamestnanosti, zamestnávania zdravotne znevýhodnených občanov alebo v oblasti sociálnoprávnej ochrany by sme vedeli nájsť množstvo príkladov, ktorých riešenie môže podporiť práve mediácia.

Mediáciou možno riešiť spravidla všetky druhy sporov, ktoré vznikajú z občianskoprávných, rodinnoprávných, obchodných záväzkových a pracovnoprávných vzťahov, a to pred aj počas súdneho konania a čo by bolo najlepšie aj mimo súdneho konania. Pri mediácii je využívaná najmä individuálna práca s klientom. Mediácia je neformálna, rýchla, šetrí čas a šetrí peniaze, lebo náklady sú nižšie. Mediátor sa zameriava na záujmy strán sporu, a nie na právne aspekty sporu.

V mediačnom procese sú snahy o vyvolanie pocitu, že zainteresovaní daný problém zvládnu, prejavuje sa snaha o prebudenie nádeje a povzbudenie pre klienta je zamerané na schopnosti klientov riešiť konflikt. Takúto pomoc môžeme považovať za formu sociálnej opory a pomoci. Tiež ju môžeme považovať za druh pomoci, keď nepomáhame priamo, ale len napomáhame k svojpomoci. Ide o činnosť, ktorá má viesť človeka k tomu, aby sám zvládal takéto problémové situácie. Mediáciu teda chápeme ako činnosť, ktorá je prvotne považovaná za formu pomoci, nástroj sociálnej prevencie a sociálnej kontroly, pretože reguluje vznik, vývoj a negatívne dôsledky konfliktných situácií. (Holá, 2003).

S mediačnou prácou súvisí sociálna práca, najmä sociálna práca s jednotlivcom. Je to konkrétna práca s jednotlivcom. V sociálnej praxi je najviac rozšírený prístup psychosociálny, keď sa sociálna diagnóza vyvodzuje z narušenia vnútorných vzťahov klienta k sebe

samému alebo z narušenia vonkajších vzťahov smerom k sociálnemu okoliu.

Objektívny pohľad na osobnosť človeka môže vzniknúť iba ako výsledok komplexného prístupu. Ak ide o jednotlivca vyžadujúceho sociálnu pomoc, komplexný pohľad na skutočnosť, čiže aký bol, je, prognózu, aký by mohol byť v budúcnosti, nám poskytnú kazuistické metódy. (Hučík, Hučíková, 2010)

Sociálny pracovník - mediátor

„Mediátor je konkrétna osoba, sprostredkovateľ, ktorý je súčasťou komunikácie, vyjednávania. Mediátor je zodpovedný za proces, nie za výsledok.“ (Strieženec, 1995, s. 112). Mediátorom je špeciálne vyškolený odborník na riešenie sporov formou mediácie (napr. absolvent sociálnej práce). Jeho úlohou je riadiť komunikáciu zúčastnených strán tak, aby smerovala k vzájomnej dohode, ktorú pomáha sformulovať aj do písomnej podoby. Mediátor uľahčuje nájsť výhodné riešenie, ktoré bude uspokojivé pre obe strany. Sám mediátor nerozhoduje o vine či nevine, ani nezastupuje niektorú zo strán v spore, je teda neustranný. (Schavel - Oláh, 2010).

V sociálnej praxi by sme mohli nájsť niekoľko spoločných prvkov medzi poradenstvom a mediáciou, mohli by sme povedať (je to otázka na diskusiu), že mediácia je metóda, ktorá je využiteľná v sociálnej praxi, teda je metódou sociálnej práce, ak ju uplatňuje

vyškolený mediátor - sociálny pracovník pri riešení sociálnych problémov, kolízií alebo nepriaznivých sociálnych situácií. Aj v sociálnej práci všeobecne smerujeme prostredníctvom niektorých ďalších metód ako terénna sociálna práca, sociálne poradenstvo, sociálna rehabilitácia, sociálna terapia k hľadaniu alternatív, pri riešení alebo smerovaní klienta k pochopeniu problému, možnostiam jeho riešenia a k jeho zodpovednosti za riešenie problému. Využitie mediácie v praxi sociálnych pracovníkov môžeme odôvodniť aj účasťou sociálnych pracovníkov na výcvikoch v mediácii a následné aplikácie ich zručností v intervencii orientovanej na riešenie problému klienta.

Mediátor musí disponovať nevyhnutnými kompetenciami ako sú :

- vedomosti o využití mediácie, zvládnutie procesu mediácie – získané výcvikom v mediácii,
- odborné vedomosti orientované k problému ktorým sa mediátor zaoberá (bazálne vedomosti považujeme za nevyhnutné, je dobré ak mediáciu v oblasti napr. sociálno právnej ochrany vykonáva mediátor - sociálny pracovník),
- komunikačné zručnosti – získané taktiež výcvikom sociálnych, prípadne poradenských zručností.

Mediácia v právnom systéme Slovenskej republiky

Zákon o mediácii č. 420/2004 Z.z. bol v roku 2010 novelizovaný zákonom č. 141/2010. pôvodný zákon

upravuje výkon mediácie, základné princípy, organizáciu a jej účinky. Venuje sa tým sporom a konfliktom, ktoré majú občianskoprávny, rodinnoprávny, obchodno-záväzkový a pracovnoprávny charakter.

Podľa zákona o mediácii č. 420/2004 Z. z. je mediácia mimosúdna činnosť, pri ktorej osoby zúčastnené na mediácii pomocou mediátora riešia spor, ktorý vznikol z ich zmluvného vzťahu alebo iného právneho vzťahu a mediátorom môže byť každá fyzická osoba zapísaná v registri mediátorov, na ktorej sa osoby zúčastnené na mediácii dohodnú a ktorá funkciu mediátora prijme.

Mediátor vykonáva mediácie podnikaním a mediátor je zodpovedný za samotný priebeh mediácií a za prípadnú spôsobenú škodu zúčastneným stranám pri jej výkone. Mediátor a osoby zúčastnené na mediácii sú povinní zachovávať mlčanlivosť o veciach, ktoré boli na mediačných stretnutiach spomenuté, s výnimkou prípadov určených podľa tohto zákona.

Keďže mediátor vykonáva mediačnú činnosť podnikaním, je vnímaný ako podnikateľ, na rozdiel od súdnych probačných a mediačných úradníkov, ktorí sú štátnymi zamestnancami a ich výkon bližšie upravuje zákon č. 550/2003 Z. z. o probačných a mediačných úradníkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Taktiež neziskové organizácie vykonávajúce mediačnú činnosť bezplatne, nie sú vedené ako podnikateľ a ich činnosť nie je považovaná za podnikanie.

Zoznam registrovaných mediátorov a mediačných centier vedie Ministerstvo spravodlivosti SR. Do tohto zoznamu sú zapísané len osoby, ktoré sú spôsobilé na právne úkony v plnom rozsahu, sú bezúhonné, majú vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa v Slovenskej republike alebo v zahraničí, prípadne vlastní osvedčenie o úspešnom absolvovaní odbornej prípravy mediátora.

V zákone o mediácii č. 420/2004 Z. z. sa uvádza, že odborná príprava mediátora trvá sto hodín. Je zameraná na výučbu o základoch právneho poriadku. Odborná príprava je zameraná aj na oblasť interpersonálnej komunikácie, teórie konfliktov a psychologické aspekty riešenia konfliktov, ako aj na oblasť pravidiel konania mediátora.

Mediátor môže pracovať a byť zapísaný v mediačnom centre, ktoré zriaďuje fyzická alebo právnická osoba. Klienti, ktorí majú o mediáciu záujem sa môžu dohodnúť, že takéto mediačné centrum navštívia a budú v ňom riešiť svoj spor.

Významným posunom vo využití mediácie pre oblasť sociálnej práce a konkrétne v oblasti sociálnoprávnej ochrany je prijatie novely zákona č. 305/2005 v roku 2008, podľa ktorej sa mediácia stáva legitímnym nástrojom pri riešení problémov klientov spadajúcich do riešenia ich problémov v zmysle uvedeného zákona. Zároveň vzniká potreba pripravovať pre oblasť sociálnoprávnej ochrany mediátorov z radov sociálnych pracovníkov, ktorí by integrovali kompetencie

ako sú : schopnosti viesť mediáciu v zmysle procesov a princípov, ktoré sa v mediácii nevyhnutne vyžadujú, vedeli uplatniť komunikačné zručnosti a disponovali by odbornými vedomosťami z oblasti sociálnoprávnej ochrany. Akreditované vzdelávanie „ Mediácia v oblasti sociálnoprávnej ochrany“ pre tento účel poskytuje Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave prostredníctvom Inštitútu ďalšieho vzdelávania sociálnych pracovníkov. Využitie mediácie pri riešení sociálnych problémov klientov v mimosúdnej praxi je tak špecifické, že si vyžaduje špecifickú odbornú prípravu, ktorú rezort spravodlivosti prostredníctvom obsahu svojho akreditovaného vzdelávania neposkytuje.

Mediácia ako metóda sociálnej práce má svoje opodstatnenie v sociálnej praxi, je alternatívou riešenia zložitých problémov najmä v oblasti sociálnoprávnej ochrany. Svojimi špecifikami pri riešení sporov a konfliktov otvára ďalšie možnosti efektívneho riešenia prostredníctvom sociálnej práce a sociálneho pracovníka, zatiaľ len zriedkavo aj v pozícii mediátora.

Zoznam použitej literatúry:

HOLÁ, L.: Mediacie. Způsob řešení mezilidských konfliktů. Praha : Grada Publishing, a. s., 2003. 192 s. ISBN 80-247-0467-6.

Hučík, J –Hučíková, A. 2010. Kazuistika v sociálnej práci, Bratislava: VŠZaSP. 230 s. ISBN 978-80-89271-66-5

RUPCOVÁ, E. 2004. Implementácia mediácie do slovenského právneho systému. In.: Zborník z medzinárodnej konferencie „Mediácia – cesta k efektívnej justícii“. Bratislava : MS SR, 2004. 43-48 s. ISBN 0-8108-3214-3.

SCHAVEL, M.-OLÁH, M. 2010. Sociálne poradenstvo a komunikácia. Bratislava : VŠZaSP, 2010. 218 s. ISBN 80-8068-487-1.

STRIEŽENEC, Š.: Slovník sociálneho pracovníka. Trnava: Vydavateľstvo AD, 1996. 255 s.

ZAHNAŠ, P. 2001. Alternatívni prístupy k riešeniu niektorých trestných vecí v staroveku. Regionálna konferencia. Opava, 2001.

Zákon NR SR č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane a sociálnej kuratele a o doplnení niektorých zákonov

Zákon NR SR č. 420/2004 Z. z. o mediácii a o doplnení niektorých zákonov.

Zákon NR SR č. 550/2003 Z. z. o probačných a mediačných úradníkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

MEDIÁCIA VO VYBRANÝCH KRAJINÁCH

Schavel Milan

V tejto časti príspevku predstavujeme niekoľko skúseností s využívaním mediácie v zahraničí. Mali sme záujem sprostredkovať informácie, ktoré nám na jednej strane poskytnú prehľad a na druhej strane aj inšpiráciu pri hľadaní ciest k využitiu mediácie v našom prostredí najmä sociálnej práce.

Hladíková (2009) uvádza, že z hľadiska intervencie štátu je možné rozlíšiť mediáciu dobrovoľnú a mediáciu súdnu. Aj napriek tomu, že mediácia je svojou podstatou predovšetkým dobrovoľným postupom riešenia konfliktov, množstvo štátov, resp. ich legislatívnych právnych úprav mediáciu nariaďuje povinne, a to pri určitých skupinách sporov, kedy je povinné stretnutie s mediátorom. V niektorých krajinách zasa musia sudcovia a advokáti klientov pred súdnym sporom povinne informovať o tom, že existuje aj možnosť riešenia sporu prostredníctvom mediácie.

K mediácii v Európskych štátoch Bělohlávek (2012, s. 114) uvádza, že vo viacerých z nich je mediácia takpovediac vynútená, teda nariadená súdom. Tu sa stráca jej hlavná podstata, ktorou by mala byť práve jej dobrovoľnosť. Ide o pomerne značnú nevýhodu, ktorá komplikuje rýchle nájdenie riešenia a následné uzatvorenie mediačnej dohody. Podľa autora „v zemiach východnej a strednej Európy totiž mediácia z mnohých

dôvodov postráda zatiaľ svoj potenciál tak, aby bola schopná naplniť účel v podobe určitého univerzálneho a účinného mechanizmu.“ Podľa autora je v prípade mediácie veľkým problémom to, že nie vždy sú pochopené jej základné a hlavné špecifiká.

Mediácia v Českej republike

Mediácia sa v Českej republike začala intenzívnejšie rozvíjať na začiatku 90.-tych rokov 20. storočia, a to predovšetkým vďaka aktivitám a činnosti neziskových organizácií a zahraničných lektorov. Za šírenie prvotných myšlienok mediácie sa zaslúžila vzdelávacia inštitúcia Centrum dohody, pričom vďaka jej iniciatíve sa začali organizovať prvotné kurzy a semináre pre mediátorov (Hladíková, 2009).

Prvou právnou úpravou mediácie v Českej republike bol Zákon č. 257/2000 Sb. o Probačnej a mediačnej službe ČR. Tento zákon upravoval hlavné predpoklady pre výkon mediácie pri riešení rodinných, resp. rozvodových sporov. V roku 2008 bola oblasť mediácie nanovo legislatívne upravená, a to Občianskym súdnym poriadkom, do ktorého bolo vložené ustanovenie, ktorým sudca mohol v prípade úpravy starostlivosti o maloleté dieťa uložiť účastníkom účasť na mediácii (Holá, 2011).

Mediácia bola naposledy legislatívne upravená v roku 2012, a to prijatím Zákona č. 202/2012 SB. o mediácii. Tento zákon je prakticky prvým legálnym zakotvením mediácie a jej pravidiel. Pôsobnosť

uvedeného zákona sa dotýka účinkov a výkonu mediácie, ktorá je realizovaná kvalifikovanými mediátormi, teda osobami, ktoré sú zapísané v zozname, ktorý vedie Ministerstvo spravodlivosti. Tieto osoby musia splniť všetky podmienky zapísania do registra mediátorov. Ide napríklad o nevyhnutnosť magisterského vzdelania, zloženie skúšky mediátora a pod.

Ako je uvedené vo Vyhláske č. 277/2012 SB. o skúškach a odmene mediátora, uvedený zápis má iba konštitutívny charakter. Legislatíva totiž nijako nezakazuje výkon funkcie nezapísaného mediátora. Účastníkov sporu sa však snaží motivovať k tomu, aby využili predovšetkým zapísaných mediátorov, keďže iba v takomto prípade je možné garantovať ich profesionalitu a tiež kvalitu realizácie mediačného procesu.

V poslednej časti zákona je upravená organizácia mediácie, pričom zákon rozlišuje mediátora a mediátora – advokáta. Mediátori sú kontrolovaní ministerstvom spravodlivosti, pričom ministerstvo vykonáva aj ich skúšky. Nad mediátormi – advokátmi zasa vykonáva dohľad Česká advokátska komora. Táto tiež zabezpečuje ich vzdelávanie, vykonávanie skúšok a pod. Český zákon o mediácii podobne ako slovenský zákon upravuje účinky a výkon mediácie. Mediácia je podľa tohto zákona „postup pri riešení konfliktu za účasti jedného alebo viacerých mediátorov, ktorí podporujú komunikáciu medzi osobami na konflikte zúčastnenými.“ Cieľom komunikácie je pritom dosiahnuť zmierlivé

riešenie daného konfliktu a následné uzatvorenie mediačnej dohody. Český zákon rozlišuje tiež rodinnú mediáciu – táto sa zameriava na riešenie sporov, ktoré vyplynuli z rodinných vzťahov. Mediačná dohoda musí byť písomná, pričom upravuje práva a povinnosti zúčastnených strán. Mediačný proces začína podpisom zmluvy o vykonaní mediácie, ktorá je podpísaná zúčastnenými stranami a mediátorom. Zmluva musí spĺňať viacero náležitostí – musia byť v nej označené všetky strany a mediátor, vymedzenie sporu, odmenu mediátora a dĺžku konania mediačného procesu. Obsah zmluvy je vo výlučnej zodpovednosti zúčastnených strán (Zákon č. 202/2012 Sb.).

Za podobný prvok so slovenskou legislatívou môžeme považovať pravidlo o nestrannosti či nezaujatosti mediátora – ak v tomto smere existujú určité pochybnosti, mediátor môže mediáciu odmietnuť. Rovnako tak môže urobiť aj v prípade narušenia dôvery medzi ním a zúčastnenou stranou. Podľa § 8 musí mediátor rešpektovať názor oboch strán a musí sa tiež snažiť čo najviac podporovať ich vzájomnú komunikáciu a vytvárať pre ňu vhodné podmienky. Rovnakým prvkom mediácie je aj mlčanlivosť mediátora – túto musí mediátor zachovať o každej skutočnosti, ktorú sa dozvedel počas trvania mediačného procesu. § 16 ďalej špecifikuje podmienky, za akých môže byť osoba zapísaná do zoznamu mediátorov. Ide predovšetkým o bezúhonnosť, spôsobilosť na vykonávanie právnych

úkonov, požadované je tiež vysokoškolské vzdelanie na magisterskej úrovni a tiež úspešné zloženie skúšok mediátora. Na území Českej republiky môže podľa tohto zákona vykonávať mediáciu aj mediátor z iného členského štátu za predpokladu, že preukáže, že je mediátorom v krajine, z ktorej pochádza. Podľa § 19 ide o tzv. hosťujúceho mediátora.

Mediácia v Nemecku

História mediácie v Nemecku siaha do začiatku 21. storočia. V tejto krajine je legislatívne mediácia rozdelená na dve formy (Růžička, Kollnerová, 2011):

- súdna mediácia – táto sa realizuje počas trvania civilného súdneho konania, pričom na neho nadväzuje. Priamo počas súdneho procesu sa vec prejednáva cestou zmiery,
- mimosúdna mediácia – v tomto prípade ide o mediáciu, ktorá je vykonávaná samostatne, teda nezávisle od súdneho konania.

„Mediácia je v nemeckej odbornej literatúre definovaná ako dobrovoľné neformálne jednanie účastníkov mediácie, v ktorej priebehu majú účastníci vlastnú zodpovednosť za riešenie konfliktu.“ (Hladíková, 2009, s. 57). Riešenie konfliktu by malo byť vždy kompromisné a v popredí nie je hmotné právo, ale záujmy a potreby jednotlivých strán.

Podľa nemeckého zákona o mediácii je táto charakterizovaná ako štruktúrovaný a dôverný proces,

v rámci ktorého sa snažia všetky zúčastnené strany nájsť zmierlivé riešenie konfliktu. Mediátor je podľa zákona nezávislou osobou bez rozhodovacej právomoci (Gesetz zur Förderung der Mediation, 2012).

Mediácia sa v Nemecku využíva najčastejšie na riešenie sporov, ktoré sa týkajú predovšetkým rodinného práva, ale tiež sporov v oblasti dedičstva a zasahuje tiež do problematiky obchodného práva. Zákon o mediácii, ktorý bol prijatý v roku 2012 bol prvým dokumentom, ktorý legislatívne upravoval mediáciu ako takú. V uvedenom zákone sú vymedzené základné práva aj povinnosti zúčastnených, základné pravidlá mediácie, pričom zákon odkazuje aj na riešenie sporov vychádzajúcich z občianskeho súdneho poriadku či ďalších poriadkov. Podľa zákona by strana, ktorá podáva žalobu na súd, mala doložiť dôkaz o tom, že sa predtým snažila vyriešiť daný spor prostredníctvom mediácie. V prípade, že tak neurobila, musí uviesť dôvody, prečo nemohla využiť mediáciu. Jednotlivým protistranám môže mediáciu uložiť aj súd. Ak tieto pristúpia na daný návrh, súd aktuálne súdne konanie pozastaví (Mediace v členských štátoch – Nemecko, 2013).

Nemecko je jednou z krajín, v ktorých sa môžeme stretnúť takpovediac s povinnou mediáciou. Zákon tu totiž uvádza povinnosť riešiť určité konkrétne skupiny sporov týmto spôsobom. Sporné strany musia povinne pred súdnym konaním absolvovať mediáciu daného sporu a až potom môžu vstúpiť do súdneho procesu. Ide

o postup, ktorý sa v Nemecku uplatňuje v civilných sporoch, napr. v peňažných sporoch pod určitú hodnotu. Nie je možné tento postup uplatniť v pracovných a rodinných sporoch, ani v sporoch s dobrovoľnou jurisdikciou. Pre tieto platia špeciálne procesné kódexy (Bach, Gruber, 2013)

V Nemecku je mediačný proces rozčlenený na viacero fáz – teda do prípravnej fázy, do fázy prvého mediačného rozhovoru, do fázy realizácie, presadzovania a napokon do záverečnej fázy (Havelka, Michel, 2005).

Samotný proces mediácie je neverejný a zakladá sa na princípe dobrovoľnosti. Tak ako u nás, tak aj v Nemecku je hlavnou úlohou mediátora pomôcť vyriešiť konflikt v pokoji a s cieľom uzatvoriť obojstranne výhodnú dohodu. Mediáciu môžeme rozdeliť na tri hlavné typy (Mediation, 2005):

- prvý typ – tento typ mediácie sa riadi federálnym zákonom, v ktorom je upravené povinné odkazovanie konfliktov na mediáciu. Ide o zákon vydaný v roku 2000 a umožňuje jednotlivým spolkovým štátom úpravu povinnej mediácie. Pri určitých konfliktoch je tak mediácia povinná,
- druhý typ – v tomto prípade ide o dobrovoľnú mediáciu, ktorá vychádza z občianskeho súdneho poriadku. Aj napriek tomu, že tento typ mediácie je označovaný ako dobrovoľná mediácia, nie je úplne oddelený od súdneho konania. Súd je povinný v každej fáze konania zväžiť, či ešte stále

nie je možné spor doriešiť mediáciou. V prípade, že sudca navrhne mediáciu, strany sú povinné s ňou súhlasiť a zúčastniť sa na nej. Sprostredkovateľom mediácie je v tomto prípade poverený sudca, ktorý prešiel školením na mediátora, ale vo výnimočných prípadoch môže mediáciu viesť aj mimosúdny mediátor,

- nezávislá mediácia – ide o mediáciu, ktorá je od nemeckého súdnictva úplne nezávislá, pričom je realizovaná mediačnými organizáciami či súkromnými mediátormi. Jednotlivé strany si mediátora vyberajú samostatne, pričom mediátor musí dodržiavať pravidlá pre mediáciu uvedené v nemeckom etickom kódexe.

Čo sa týka osoby mediátora, podľa Holey (2012), v Nemecku možno hovoriť o tzv. sudcovi-mediátorovi, keďže mediácia je tu vykonávaná v rámci súdneho konania. Podľa autorky sa táto forma mediácie využíva často v rodinnom, hospodárskom, stavebnom či poisťovacom práve. Zaujímavý je fakt, že v Nemecku neexistuje prakticky žiadny oficiálny register mediátorov.

Mediácia vo Francúzsku

Vo Francúzsku sa mediácia začala využívať o niečo skôr ako v iných európskych štátoch, a to približne v 70.-tych rokoch 20. storočia. Už v roku 1988 tu došlo k založeniu Národnej federácie rodinnej mediácie. Mediáciu tu môže viesť osoba, ktorú určí súd, pričom

proces mediácie môže trvať zo zákona nanajvýš tri mesiace. V prípade, že ide o závažnejší prípad, môže byť táto lehota predĺžená až na šesť mesiacov. Rovnako ako v Nemecku, tak aj vo Francúzsku zákon rozlišuje medzi súdnou a mimosúdnou mediáciou (Růžička, Kollnerová (2011).

Taktiež Brenner (In: Pavlová, Veteška, 2010) uvádza, že vo Francúzsku môže byť stretnutie s mediátorom nariadené aj súdnou cestou. Autorka dopĺňa, že v tomto prípade môže súd využiť tzv. dvojité predvolanie. To spočíva v tom, že vec, ktorá bude predmetom konania, je zaslaná tak na súd, ako aj k mediátorovi. Stretnutie s mediátorom však prebieha skôr a ako ukazuje prax, až 80 % takýchto prípadov je vyriešených ešte predtým, ako by došlo k prejednávaniu veci pred súdom. Podľa autora je aj napriek pomerne dlhej histórii mediácie vo Francúzsku rodinná mediácia stále iba v začiatkoch a v praxi sa používa zatiaľ dosť málo.

Hladíková (2009, s. 67) dodáva, že zákon v tejto krajine upravuje súdnu mediáciu, kedy umožňuje sudcovi, aby určil tretiu, nezávislú osobu, ktorá túto mediáciu povedie. Mediátor je v každom prípade viazaný mlčanlivosťou, preto sudcovi môže oznámiť iba tie informácie, ktoré sa priamo dotýkajú uzatvorenia dohody, prípadne o problémoch s mediáciou spojených. Samotný obsah mediácie je však vždy predmetom zachovania mlčanlivosti. „Mediátor informuje písomne

sudcu, pokiaľ účastníci našli riešenie konfliktu v prejednávanej veci. Na návrh účastníkov môže sudca následne uzatvorenú mediálnu dohodu homologizovať po overení, že sú rešpektované práva všetkých účastníkov dohody.“

Mediácia v USA a Kanade

Aj napriek tomu, že mediácia je pomerne dosť rozvinutou metódou riešenia sporov vo viacerých európskych štátoch, jej využívanie nie je ani zďaleka také časté, ako je tomu práve v USA a v Kanade. V súčasnej dobe sa mediácia v oboch krajinách využíva na vyjednávanie medzi záujmovými organizáciami a verejnou správou, často tiež v oblasti ochrany životného prostredia, uplatňuje sa tiež pri riešení najrôznejších sporov medzi pacientom a poskytovateľom zdravotnej starostlivosti, medzi lekármi a poisťovňami a pod. (Cholenský, 2013).

Zatiaľ čo u nás, resp. aj v ďalších európskych krajinách sa mediácia príliš nevyužíva v súvislosti s oblasťou zdravotníctva, podľa Holej (2013) je to práve táto oblasť, ktorá je najviac pokrytá mediáciou v USA. Súvisí to s prísnu lekárskou etikou, ktorá je v USA zavedená.

„Štandardy mediácie v USA definujú mediáciu ako proces, v ktorom mediátor, nestranná tretia osoba, uľahčuje riešenie rodinnoprávnych konfliktov podporou účastníkov k uzatvoreniu dohody (v procese na základe

dobrovoľnosti).“ (Hladíková, 2009, s. 66). V Kanade sa začala mediácia uplatňovať v polovici sedemdesiatych rokov minulého storočia, a to nielen v oblasti rodinných či občianskych, ale aj pracovných a firemných sporoch. Už v roku 1985 tu vznikla mimovládna organizácia FamilyMediationCanada, ktorá napomáhala pri riešení rodinných konfliktov využitím mediácie. Mediáciu môže vykonávať iba akreditovaný mediátor, pričom splniť musí viacero požiadaviek, ktoré sú tu na neho kladené predovšetkým v oblasti odbornej prípravy. Musí tak absolvovať školenia v oblasti riešenia konfliktov a mediácie, taktiež v oblasti rodinného práva, dynamiky ukončenia rodinného spolužitia, porozumenia medzi účastníkmi, etických otázok mediácie, finančných záležitostí vzťahujúcich sa k rozvodu a pod. Okrem toho musí každoročne absolvovať 20 hodín priebežného vzdelávania v oblasti rodinnej mediácie.

Mediácia v ďalších krajinách

Súdnu mediáciu nájdeme aj v právnom systéme Rakúska. Prvkom, ktorý je podobný nášmu systému, je aj ustanovenie, že mediátora si vyberajú jednotlivé strany sporu, avšak mediátor nemusí byť odborne ani právne vzdelaný. Mádr (2005) hovorí aj o súdnej mediácii, ktorá prebieha pred civilným súdom, pričom jej začiatok predstavuje súčasne aj začiatok súdneho konania.

Najčastejším predmetom mediácie v Rakúsku sú občianskoprávne spory, ktoré boli zvyčajne rozhodované

prostredníctvom súdov. Mediácia je na dobrovoľnej báze, čo znamená, že nie je možné nariadiť ju súdne (Alternativedisputeresolution – Austria, 2007).

Mediácia ako mimosúdne riešenie sporov bola ukotvená aj do právneho poriadku Talianska, a to nariadením vlády č. 28/2010. Podľa tohto nariadenia je možné mediáciu využívať v obchodných a tiež v občianskoprávných veciach. Je využívaná ako mimosúdne riešenie v oblasti prevoditeľných práv. Nie je povinnou, avšak ako jedno z riešení ju môže navrhnúť súd. V uvedenom nariadení vlády sa ďalej uvádza, že mediačná dohoda, ku ktorej všetky strany dospejú, musí byť schválená predsedom súdu konkrétneho obvodu vždy, keď o to požiadajú niektorá strana (DecretoLegislativo, 2010).

Mediácia je legislatívne upravovaná aj v Belgicku, kde je využívaná v rodinných, občianskych a obchodných záležitostiach, ako aj v oblasti sociálnych vecí. Prvou právnou úpravou mediácie bol zákon z roku 2001, ktorý zakotvil iba rodinnú mediáciu. Neskôr, v roku 2005, bol prijatý nový zákon, ktorý už zakotvil mediáciu do najrôznejších oblastí práva. Možno ju využiť pri sporoch, ktoré je možné vyriešiť zmierom, pri sporoch súvisiacich s právami jednotlivca (napr. spory o výživnom), spory medzi manželmi (rozvod) a pod. Tak, ako v našich podmienkach, tak aj v Belgicku je nevyhnutná spolupráca oboch sporiacich strán (Alternativnízpůsobýřešenísporů – Belgie, 2006). Platí

tiež pravidlo mlčanlivosti, podľa ktorého sú dôverné všetky informácie, ktoré si jednotlivé strany medzi sebou v rámci mediačného procesu vymenili.

Belgický zákon o mediácii charakterizuje dve formy mediácie, teda dobrovoľnú a súdnu. Dobrovoľná vylučuje akékoľvek vstupovanie súdu do nej, je teda realizovaná iba za pomoci profesionálneho sprostredkovateľa mediácie. V rámci mediácie môže dôjsť aj k využitiu služieb súdu, hovorí zákon už o súdnom type mediácie. Ide o prípady, kedy mediáciu nariadil sudca už počas trvania súdneho konania. Táto však nie je vynúiteľná, to znamená, že ak strany chcú pokračovať v súdnom riešení sporu, nemožno ich k mediácii prinútiť (La médiation, 2006). V Belgicku môžu mediátorskú činnosť vykonávať akreditovaní, teda certifikovaní mediátori, ale aj necertifikovaní, teda neschválení mediátori. Zoznam akreditovaných mediátorov je vedený Federálnou mediačnou komisiou, ktorá tiež vykonáva ich akreditáciu. Rozdiel medzi akreditovaným a neakreditovaným mediátorom je ten, že iba rozhodnutie, ktoré vydal akreditovaný mediátor, môže byť schválené súdom. Taktiež súdnu mediáciu môže vykonávať iba certifikovaný mediátor (výnimkou je prípad, kedy obe sporiace sa strany preukážu, že žiadny z akreditovaných mediátorov nie je dostatočne kvalifikovaný k riešeniu ich konkrétneho sporu). Aj v Belgicku si mediátora volia obe strany, pričom tento musí dodržiavať profesijné tajomstvo.

V Rakúsku upravuje mediáciu Spolková zbierka zákonov, a to zákonom o mediácii v občianskom práve. Mediácie sa dotýka aj Nariadenie Spolkového ministerstva spravodlivosti, z ktorého plynú požiadavky na vzdelanie registrovaných mediátorov. Toto nariadenie je súčasťou samotného zákona o mediácii (GesamteRechtsvorschrift, 2014).

Mediácia je v Rakúsku podporovaná nielen ministerstvom spravodlivosti, ale aj najrôznejšími mimovládnyimi, neziskovými alebo obchodnými organizáciami. Mediácia tu je pomerne často využívaná v občianskoprávných sporoch, ktoré sú predkladané obecným súdom. Aj rakúska legislatíva vymedzuje dva typy mediácie. V prvom prípade ide o mediáciu, ktorá je spojená so súdnym systémom – teda súd môže daný prípad odkázať na mediáciu za predpokladu, že s tým obojstrany súhlasia. Spor tak preberá registrovaný mediátor vedený v zozname mediátorov Spolkového ministerstva spravodlivosti. V druhom prípade ide o mediáciu, ktorá je nezávislá na súdnom systéme, teda nie je žiadnym spôsobom regulovaná štátom. Je realizovaná neregistrovanými mediátormi a taktiež neexistujú žiadne požiadavky na profesijnú kvalifikáciu či prípravu mediátora (Mediace v členských štátoch - Rakousko, 2013).

Priebeh mediačného procesu v Rakúsku je mierne odlišný od priebehu u nás či v iných štátoch. Rozdelenie procesu na fázy je podobné, ale mediátor sa so stranami

stretnutiami je pomerne dlhá prestávka. Strany si tak môžu všetko premyslieť a nazbierať väčšie množstvo informácií. Mediátorom sa pritom môže stať ktokoľvek, teda tak právnik, ako aj úplný laik. Nevyhnutné však je, aby každý prešiel vzdelávacím programom pre mediátorov, pričom tento je vedený rakúskym ministerstvom spravodlivosti (Holá, 2011).

Zoznam použitej literatúry

BACH, I. et al. 2013. *Civil and Commercial Mediation in Europe. National Mediation Rules and Procedures*. Cambridge: Intersentia, 2013. 539 s.. ISBN 978-1-78068-077-4.

BĚLOHLÁVEK, A. J. 2012. *Ochrana spotřebitelů v rozhodčím řízení*. Praha: C. H. Beck, 2012. 595 s. ISBN 978-80-7179-297-0

HAVELKA, T. – MICHEL, D. 2005. *Mediace v Německu – právní aspekty a soulad s německým stavovským právem*. In: *Bulletin advokacie č. 6/2005, s. 31-32*. ISSN 1210-6348

HLADÍKOVÁ, I. 2009. *Návrh zákona o mediaci v netrestních věcech*. In: *Právní rozhledy, 2009, roč. 17, č. 2, s. 2*. ISSN 1210-6410

HOLÁ, L. 2011. *Mediace v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing. 2011. 270 s. ISBN 978-80-247-3134-6

CHOLENSKÝ, R. 2013. *Praktický průvodce mediací podle nové právní úpravy*. Praha: Linde, 2013, 300 s. ISBN 978-80-7201-901-4.

MÁDR, J. 2005. Soudní mediace ve spolkové zemi Sasko. In: *Soudce*, 2005, roč. 7, č. 8, s. 8 – 10. ISSN 1211-5347

Mediace v členských státech – Rakousko. 2013. [online]. [citované dňa 19.2.2015] Dostupné na internete: <https://e-justice.europa.eu/content_mediation_in_member_states-64-at-cs.do>

PAVLOVÁ, L. - VETEŠKA, J. 2010. K aktuálním otázkám vyjednávání, mediace, rozhodčího řízení a tzv. práva spolupráce. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2010, 168 s. ISBN 978-80-86723-92-1

RŮŽIČKA, M. – KOLLNEROVÁ, M. 2011. *Mediace a rodinná mediace*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2011. 58 s. ISBN 978-80-260-1470-6

Zákon č. 420/2004 Z. z. o mediácii a o doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 202/2012 Sb. o mediaci a o změně ně kterých zákonů